

УДК 37.046 (480)

Людмила СМОЛЬСЬКА,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри управління освітою
Рівненського обласного
інституту післядипломної
педагогічної освіти

УСПІХ ФІНСЬКОЇ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Тема стосується поняття фінського феномену. Воно означає тотальний успіх в ступеневій освіті і в національній економіці. Зроблена спроба відстежити деякі важливі фактори у зв'язку з доказовими деталями фінського успіху в різних сферах. Роль державного стратегічного управління розглядається як визначальна.

Ключові слова: *фінський феномен, ступенева освіта, національна економіка, профільна спеціалізація, державне стратегічне управління.*

Тема касается понятия финского феномена. Он означает тотальный успех в ступенчатом образовании и в национальной экономике. Сделана попытка отследить некоторые важные факторы в связи с доказывающими деталями финского успеха в различных сферах. Роль государственного стратегического управления рассматривается как определяющая.

Ключевые слова: *финский феномен, ступенчатое образование, национальная экономика, государственное стратегическое управление.*

The topic deals with the notion of Finnish phenomenon. It means the total success both in stage education and in national economy. There is an attempt to observe some important factors in connection with proving details of Finnish success in different areas. The role of governmental strategic management is considered as crucial.

Key words: *Finnish phenomenon, stage education, national economy, profile specialization, governmental strategic management.*

Актуальність: Фінська освіта визнана найкращою за результатами міжнародних олімпіад та експертного тестування. Українська освіта на шляху перетворень. Досвід успіху іноземних систем освіти в щільному зв'язку з їх політично-економічною ситуацією для нас є корисним.

Головна ідея: з'ясувати, в якій мірі якість фінської освіти позначається на житті громадян країни та на здатності економіки витримувати поточні кризові виклики; як державна політика сприяє «фінському феномену», успіху та розвитку суспільства.

Мета: виявити взаємозв'язок між особливостями фінської ступеневої освіти та успіхами фінського суспільства; з'ясувати роль державного

управління в цьому взаємозв'язку.

Задачі: аналіз історично-ментальних, політико-економічних, державно-адміністративних, освітніх факторів формування феномену фінського успіху у взаємозв'язках; їх інтерпретація .

Фінляндія – північна країна з населенням, еквівалентним Санкт-Петербургу. Вона знаходиться на території з дещо суворим кліматом, тривалою зимою, невеликою кількістю сонячних днів на рік, зате з прекрасними лісовими масивами, озерами, чистим цілющим повітрям. Колориту додає дуже контрастне сусідство – Швеція та Росія. Історія тривалого імперського тиску збоку Росії, в тому числі в період Радянського Союзу, наклала відбиток на характер фіна – він має у своїй гамі обережність, затятість і високу схильність до автономії. Це країна з доволі протирічним іміджем. Вона відома і своїми благами, високим рівнем задоволення життям, і високим рівнем суїциду та алкоголізму. Ментальність фінів позначається такими рисами: стриманість та впертість, самостійність та прагматизм. Крім історичних відбитків фіни мають і природнокліматичні детермінанти у своєму арсеналі рис характеру.

Після розпаду Радянського Союзу багато Європейських країн зазнало трансформаційних змін, в тому числі і Фінляндія. Відкривались нові можливості для зовнішньої економічної політики, так само, як і для внутрішніх змін – країна жадала підвищення рівня життя. Сусідство із Швецією тільки додавало наснаги. Ставка була зроблена на освіту як потужний інструмент формування громадянської позиції, ціннісних пріоритетів та виведення фінської економіки та господарства на конкурентний рівень світового масштабу. Особливою задачею було підвищувати рівень задоволення життям кожної людини, кожної фінської сім'ї. Метою освіти стало «формування допитливих, сповнених ентузіазму громадян з міцним корінням та потужними крилами». Вочевидь мова йде про енергію успіху за плечима, про вірність своєму народові, його найкращим традиціям та про свободу сягання висот в нових сферах.

Багато міжнародних аналітиків сьогодні обертають свій погляд вбік маленької північної країни, якій вдалось здійснити вражаючий прорив в освіті, в галузі забезпечення здоров'я, в зростанні добробуту та економічної кризостійкості.

Все це реальність, яка стала можливою завдяки національній ідеї, що впроваджувалась національною внутрішньою політикою та завдяки традиційній для Фінляндії централізованій владі. При цьому державна влада в політичному плані зазнає динаміки, однак діючі в суспільстві морально-правові механізми дозволяють мати до неї високу довіру серед населення.

Завдяки поміркованим державним програмам в країні забезпечено впорядковану систему взаємозв'язків між різними інституціями. Так, наприклад, якщо загальнонаціональний курс взято на здоров'я як найбільшу цінність, то це відображується і в навчальних програмах всіх рівнів і всіх спеціалізацій, і в залученні населення до оздоровчого туризму, фізкультури

та дозвілля, і в бізнесових спрямуваннях. Тут же адміністративно-правові нововведення, такі, як заборони на роботу понад 7-8 годин на день, заборони й обмеження стосовно продажу тютюнової та алкогольної продукції, заборони щодо їх вживання в громадських місцях та в присутності дітей; заборони на рекламу цієї продукції.

Крім заборон діє соціальна реклама, коли демонструють без усяких коментарів просто відеоролики людей, яких куріння та алкоголь робить наочно дуже і дуже непривабливими – тут крупним планом у тих, хто прямо в кадрі курить чи п'є алкоголь, зморшки, мішки та круги під очима, жовті шкіра і зуби; вони кашляють, чихають, блюють, в них трясуться руки та відбуваються неконтрольовані фізіологічні відправлення.

На фоні просвітництва та заборон проводиться багато позитивних акцій та залучення населення до здорового способу життя: влаштовуються розваги та тренування на свіжому повітрі серед сімей та молоді. В усіх освітніх структурах практичному здоров'ю створено повне сприяння: обладнані зали, тренажери, майданчики; є інструктори, тренери. Молоді, як і дорослому населенню така активність нічого не вартує – усе за державний кошт. Якісна освіта ініціює якісне життя.

Наслідками якісної освіти стала потужна не чисельністю, а прикладною результативністю наукова складова економіки та господарства в усіх сферах. Прагматизм фінів – предмет для наслідування. Наука добре фінансується прибутковими галузями, які ставлять перед нею нові запити, яким вона сама може пропонувати прибуткові проекти з врахуванням сучасних життєвих тенденцій та світових викликів. Крім того, державна політика формує не тільки запити на нові розробки, а й закладає в бюджет їх фінансування.

Саме державна централізація освіти в практиці Фінляндії є гарантом її доцільної динамічності. Тут заклади профільної освіти, а це технічні училища, професійні університети; гімназії, академічні університети, керуються аналізом своєї фахової практики республіканського та міжнародного рівня по-перше, по-друге, управляються з позиції системного аналізу та прогнозування. Жодна освітня структура в Фінляндії не існує задля себе, щоб «самостійно вижити». Це нонсенс. Усі структури мають свої практичні бази реального виробництва чи сфери послуг. При цьому вони між собою щільно зв'язані: школи з училищами, гімназіями, академічними та професійними вишами. Частина з них співпрацює з науковими лабораторіями.

Важливим фактором «фінського феномену» є пропорційна чисельна відповідність навчальних закладів профільної освіти – секторам економіки та господарства, що її потребують.

Професійно орієнтована освіта на всіх рівнях групується на 8 учбових напрямків. Ось рейтинг широти їх запити і чисельності представлення – від найбільшого до найменшого:

1. Техніка і транспорт.
2. Економіка підприємств, менеджмент, суспільні науки.

3. Здоров'я, фізкультура, спорт, соціальне забезпечення.
4. Туризм, громадське харчування, ведення господарства.
5. Природні ресурси і оточуюче середовище.
6. Культура.
7. Природничі науки.
8. Гуманітарні напрямки і педагогіка.

Зв'язок науки і практики забезпечується тим, що один майбутній фахівець може, і це заохочується, переходити від академічної ступені до професійної і навпаки: з гімназії учні можуть перейти в профтехучилища і в зворотному напрямку; з гімназії ж по її завершенні вони можуть піти не в класичний університет, а в університет професійної ступеневої освіти. В той же час передбачено, що випускник профтехучилища може піти в класичний університет. Держава забезпечує безкоштовну підготовку для таких переходів. Та якщо молода людина обрала собі шлях не академічний, а спеціалізовано професійний, то між кожним шаблем - профтехучилище, перша ступінь спеціалізованого технічного університету (бакалаврат), друга його ступінь (магістр) обов'язковим є як мінімум трирічне стажування.

Які ж факти вказують на те, що так званий фінський феномен не вигадки газет та радіостанцій, а реальність?

Фінська молодь за мотивована в навчанні та постійному підвищенні кваліфікації. Навчання протягом життя – ця концепція успіху органічно прийнята суспільством Фінляндії, чого не скажеш про інші західноєвропейські країни, де молодь задовольняється достатнім мінімумом з елементарного заробітку та соціальної допомоги, а вчитися на вищі ступені університетів приїжджають іноземці з країн східної Європи та Азії.

Рівень суїциду і депресій за останні десять років, як і рівень алкоголізму серед молоді знижується. Сьогодні Фінляндія – найбільш читаюча країна. Просвітництво і культура поступово виробляють нові звички дозвілля, де активний рух на свіжому повітрі змінюється спокоєм за книжкою. Сімейне читання вголос все більше набуває популярності. Навіть ті фіни, які надають перевагу телебаченню, змушені теж читати, при цьому слухаючи іноземну мову: державним рішенням стала заміна звукового дубляжу іноземних відеоматеріалів і кінофільмів титрами перекладу знизу екрану. Таким чином, люди покращують або набувають знання іноземних мов; вдосконалюють навички швидкочитання з рідної мови; крім того, люди з вадами слуху мають доступ до широкого спектру телебачення. Ставка на читання зроблена з тих міркувань, що це не тільки інструмент інтелектуального розвитку, а й спосіб із задоволенням провести час, що запобігає депресіям з її алкогольними та суїцидними тенденціями.

В океані фінансової кризи єдиною благополучною країною ЄС на сьогоднішній день залишається Фінляндія. Стійкість цієї країни, на думку кредитно-рейтингової агенції Moody's визначається її маленькою банківською системою, що існує виключно для внутрішнього вжитку, та ревним ставленням до боргів – як до своїх, так і до чужих. Політика

Фінляндії в ЄС позначається поміркованим егоїзмом. Нещодавно міністр Фінляндії Ютта Урпілайнен в інтерв'ю «Шпігелю» заявила: «Якщо ми не отримаємо гарантій, ми не будемо вкладати в пакети допомоги...Наша солідарність обмежена». Фінляндія вимагає суттєвий залог за допомогу, яку ініціює ЄС для Іспанії, щоб «покрити ризики своїх платників податків».

По шкалі так званого тихого буржуазного щастя Фінляндія на даний момент займає в Європі друге після Данії місце, а недавно американське видання Newsweek взагалі оголосило Фінляндію «найкращою країною світу», назвавши її ще й «балтійським Сингапуром». Аналіз робився на основі свідчень іноземних туристів та агентів бізнесу, що мають справи в різних країнах, в тому числі у Фінляндії.

На 2012 рік за розрахунками Єврокомісії приріст ВВП у Фінляндії мав скласти 0,8%. Однак, у першому ж кварталі 2012 року цей показник склав 1,7%, що явно перевищує прогнозований річний рівень. Фінляндія мала з точки зору Єврокомісії, зразковий дефіцит свого бюджету вже в 2010 році – 2,5%, а у 2011 він вже склав 0,5%. Це означає, і розрахунки на витрати були зроблені точно, і кошти в бюджет надходили майже в повному обсязі. І це в період кризи. Зовнішній борг Фінляндії в 2012 році не перевищує 52% до ВВП країни. Показник інфляції – 3%; безробіття – 7,6%. Ситуація за останні роки по цих показниках повільно змінюється на краще.

Експерти виділяють кілька рис економіки цієї країни. В першу чергу це невелика доля банківського сектору у ВВП Фінляндії. Він не схильний до спекуляцій, а використовується для внутрішніх потреб. Це означає, що керівництво може достатньо легко вирішувати проблеми, що в ньому виникають. Пенсійне забезпечення – на приватних пенсійних фондах, які є традиційно надійними й прозорими.

Після кризових 2009 та 2010 років Фінляндії вдалось знову наростити свій експорт з додатним для себе сальдо. Основні партнери Фінляндії по експорту: Швеція 12,1%, Німеччина 10,2%, Росія 9,5%.

Державне планування господарства є таким, що економіка країни гнучко здатна пристосовуватись до тенденцій ринку. Так сервіс займає 67,8%, а індустрія – 29,2%.

В індустрії у великій промисловості лідером є електроніка -22%, металообробка і машинобудівництво займають 21%, на третьому місці – деревообробка і паперові промисловість – 13%. Відповідно до цих галузей розподілено ступеневу спеціалізацію навчальних закладів, які розташовані в зоні доступу до практичної бази.

Ще одна вдала особливість фінської економіки та її тенденції до плановості, в тому, що тут висока концентрація праці, тобто менша частина підприємств є такими, в яких працюють від 1 до 50 людей. Адже небезпека кризи в першу чергу спіткає малі підприємства. У Фінляндії вони становлять 42,2%, що близько до Німеччини, в якій ця цифра – 40,7%. Для прикладу в Греції малі підприємства становлять 75,7%, в Італії 68,7%, в Португалії – 64,7%, в Іспанії – 62,8%. Наслідки фінансово-економічної кризи в цих

країнах є невтішними.

Успіх Фінляндії на міжнародному ринку найпопулярніших товарів і марок позначається фірмою Nokia, яка має мережу міжнародних філій.

Саме в Фінляндії розроблена комп'ютерна операційна система, яка виключає тотальний контроль, на відміну від Майкрософт, в якій цей контроль закладено. Фінська система абсолютної безпеки створена фіном Лінусом Торвальдсом і назва її Linux. Вона все впевненіше завойовує прихильників серед користувачів по всьому світу.

За результатами міжнародного тестування 15-річних дітей з різних країн PISA фіни вже багато років поспіль посідають перші місця. Завдання цього тестування виявити рівень вміння вирішувати практичні проблеми на основі фундаментальних знань. Проблеми пропонуються з різних галузей і часто є міждисциплінарними.

Справжнім критерієм якості освіти все ж є не тільки і не стільки показники міжнародних конкурсів чи олімпіад, скільки імплементована інтелектуально-вольова якість громадян в їх продуктивну працю на всіх рівнях – від управління державою до останнього виконавця запитаної послуги. Люди, які вміють бути наполегливими в праці, активними та винахідливими і на роботі, і в сімейному колі, справді живуть якісно. Показово, що один з найновіших напрямків освіти й науки – виробничо-бізнесовий дизайн, який робить можливим поєднання краси, зручності й надійності. Цьому напрямку присвячено розробки, виставки, моніторингові дослідження. Так Фінляндія реагує на деякі конкурентні труднощі в галузі ІТ. В цілому опанування та розробка високих технологій продовжує бути пріоритетною державною стратегією. І освіта цьому відповідає на всіх її рівнях.

Вища освіта у Фінляндії все більше виділяє квоти для іноземних студентів, хоча навчання тут безкоштовне. Так в галузі електроніки існують істотні квоти для обдарованої азійської молоді.

Вигода в тому, що якісний відбір іноземних абітурієнтів створює перспективи для нового партнерства. Крім того, це підвищує мотивацію професійного росту викладацького складу та власної молоді через очевидний престиж фінської освіти на міжнародному рівні.

Квінтесенцією аналізу успішності освітньо-економічної політики Фінляндії є нові показники рейтингу найбагатших людей планети. Якщо раніше це були в основному американці, то останнім часом тут стали з'являтися вихідці з Фінляндії.

Чи є якась головна умова, без якої такі красномовні трансформаційні зміни в освіті та національному добробуті неможливі? Є повна переконаність, що це довіра, помножена на відповідальність на всіх рівнях освітніх шаблів, це один моральний стандарт для всієї країни. Тут немає приписів і ритуальної відбувальщини, немає кумівства і підкупу. Тут усе сповнене смислу, доречності, лаконізму й чіткості. Якщо почали вивчати проблему, то не для того, щоб когось звинуватити, і не для того, щоб

приховати і прикрасити негарну картину, а для того, щоб разом кваліфіковано подолати цю проблему. Збоку держави є мудре управління, збоку освітніх структур – ініціатива, креативність і старанність, як і в будь-якій іншій професійній галузі.

Таким чином, даний аналіз дозволяє зробити порівняльну проєкцію на українську систему освіти в контексті тих суспільних перетворень, які сьогодні є вкрай необхідними. Природно, в нас своя унікальна ментальність, своя історія, свої багатющі геокліматичні та господарські ресурси. Але паралель в стратегії та системності фінського підходу є для нас вкрай повчальною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загвозкин В.К. Реформы школьной системы и оценка качества школ в Финляндии/В.К.Загвоздкин. – М., 2011. – 64 с.
2. <http://www.medseek.by/finland/>
3. <http://www.rate1.com.ua/ehkonomika/lichnosti/1894/>
4. http://www.oph.fi/download/131410_professionalnoe_obrazovanie_v_finlandii.pdf